

Ivana Dević

Vezovima kroz Đakovštinu

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Đakovo, 19. lipnja – 25. kolovoza 2026.

Impresum

Izložba

„Vezovima kroz Đakovštinu“

Muzej Đakovštine Đakovo

19. lipnja 2026. – 25. kolovoza 2026.

Autorica izložbe i postava

Ivana Dević

Tehnička realizacija

Milan Duvnjak

Suradnik

Robert Adrić

Zahvala za predmete posuđene za izložbu

Robert Adrić, Marija Bošnjaković, Eva Jurišić,
Blaženka Lulić

Karta Đakovštine

Jelena Boras

Grafičko oblikovanje i tisak izložbenih postera

Saga dizajn

Katalog

Nakladnik

Muzej Đakovštine Đakovo

Za nakladnika

Marina Božić

Autorica i urednica kataloga

Ivana Dević

Fotografije

Robert Adrić, Ivana Dević

Karta Đakovštine

Jelena Boras

Grafičko oblikovanje i tisak kataloga

Hardy, Đakovo

Naklada 200 primjeraka

Naslovnica

„Vezovima kroz Đakovštinu“,
vez križićima izvezla Ivana Dević

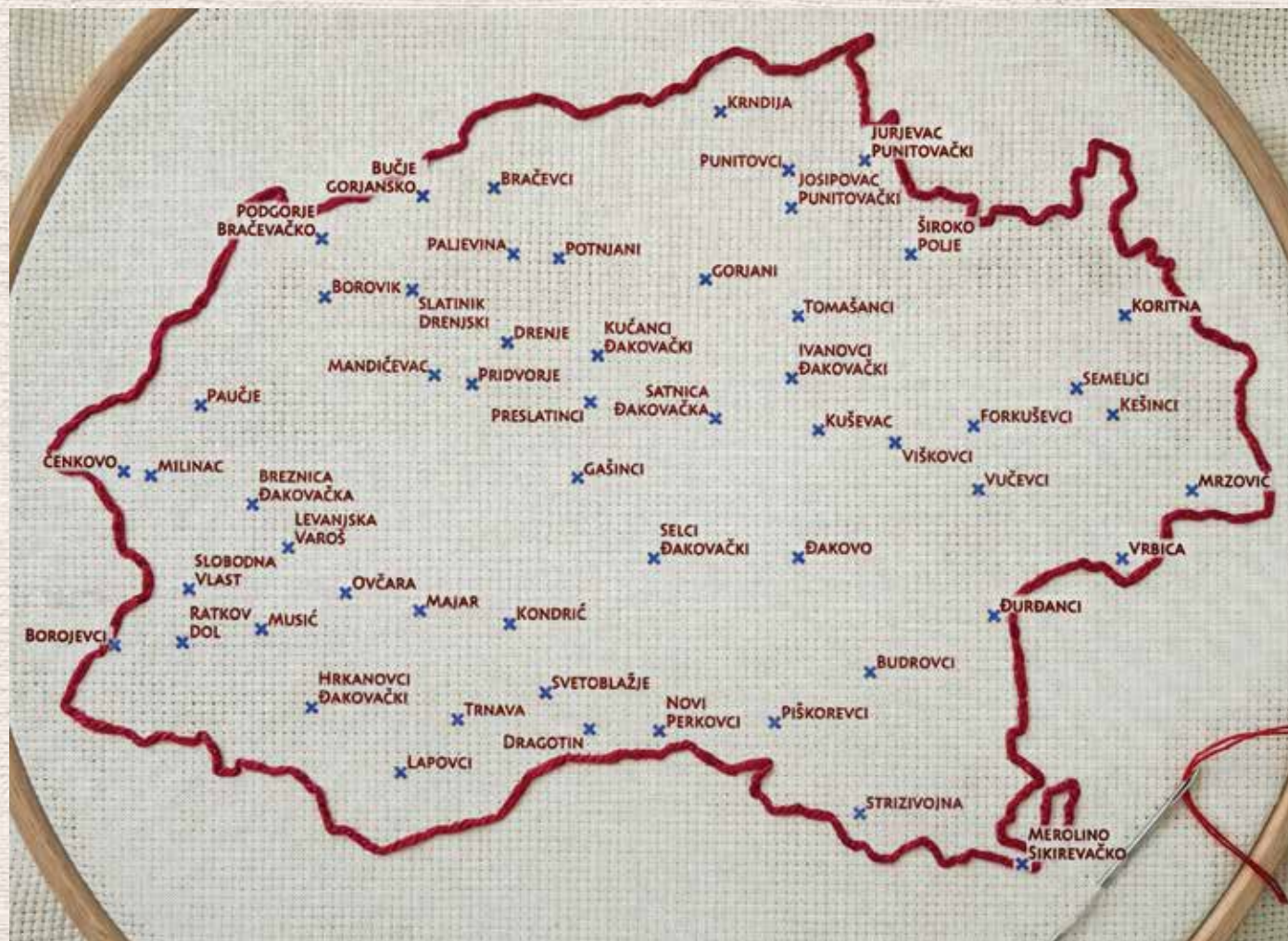
ISBN 978-953-7128-90-6

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet (katalog. bukinet.hr) pod brojem 991006042348009366.

Katalog je tiskan uz potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Đakovština

- ❖ *Karta Đakovštine.*
Izradila: Jelena Boras.

Đakovština se nalazi u Slavoniji, na istoku Republike Hrvatske. Pojam, tj. naziv, Đakovština „(...) vuče korijene još iz vremena 18. stoljeća i vremena nakon odlaska Osmanlija, kada je formirano vlastelinstvo bosanskog biskupa“ (Boras, 2025:10). Ovo područje je još u prapovijesti privlačilo različite kulture, a među prvim kulturama koje su nastanile ovo područje navode se starčevačka kultura (6 200. – 5 400. pr. Kr.) na lokalitetima Tomašanci – Palača (5 660. i 5 300. pr. Kr.) i Kaznica – Rutak (u dvije faze: oko 5 900. pr. Kr. i oko 5 300. pr. Kr.) i sopotska (5 480. - 4 300. pr. Kr.) na lokalitetima Ivandvor – šuma Gaj (5 050. - 4 490. pr. Kr.) i Novi Perkovci – Krčavine (5 060. – 4 540. pr. Kr.) (Boras, 2018). Đakovština je nekada obuhvaćala znatno veći prostor, a danas ju čini područje od 830 km² koje je izrazito bogato šumama, vodom i plodnom zemljom. Starosjedilačko stanovništvo čine Šokci, u 18. stoljeću se doseljavaju stanovnici iz Bosne na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera, a početkom 19. stoljeća doseljava srpsko, njemačko i slovačko stanovništvo (Uzelac, 2005).

Mirko Marković (1976) navodi da je u selima Đakovštine početkom 18. stoljeća živjelo oko 8 000 stanovnika i to u naseljima Budrovci, Bračevci, Borojevci, Borovik, Breznica, Bučje, Đakovo, Dragotin, Drenje, Forkuševci, Gašinci, Đurđanci, Hrkanovci, Ivanovci, Josipovac, Jurjevac, Kešinci, Kondrić, Krndija, Kućanci, Lapovci, Levanjska Varoš, Majar, Milinci, Mrzović, Musić, Veliko Nabrđe, Malo Nabrđe, Paljevina, Paučje, Perkovci, Piškorevci, Podgorje, Potnjane (*Potijanje*), Preslotinci, Pridvorje, Punitovci, Ratkov Dol, Satnica, Selci, Semeljci, Slatinik, Slobodna Vlast, Svetoblažje, Široko Polje, Tomašanci, Trnava, Viškovci, Vrbica, Vučevci i Vuka. Biskup Bakić (Romić, 1975) 1719. godine piše da je seosko stanovništvo njegovog vlastelinstva neuko i nepismeno, ali čestito i pošteno. Stanovništvo Đakovštine se stoljećima bavilo poljoprivredom, stočarstvom i vinogradarstvom, dok je grad Đakovo bio crkveno, administrativno i trgovačko središte.

Danas Đakovština, uz grad Đakovo, broji još 52 naseljena sela. Prema zadnjem popisu stanovnika iz 2021. godine (www.dzs.hr) ukupno ima 39 584 stanovnika, a koliko se taj broj promijenio samo u zadnjih 60 godina prikazano je u tablici.

MJESTO	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	2021.
Borovci / Borojevci	81	18	0	0	0	0	0
Borovik	66	39	9	1	4	6	0
Bračevci	673	532	376	277	243	209	162
Breznica Đakovačka	294	252	212	197	243	345	181

Bučje Gorjansko	242	195	146	122	98	73	63
Budrovci	1 847	1 661	1 609	1 538	1 419	1 260	1 113
Čenkovo	136	75	21	9	2	0	1
Dragotin	373	340	343	290	274	254	192
Drenje	810	801	759	777	680	583	470
Đakovo	12 744	15 987	18 105	20 317	20 912	19 491	16 941
Đurđanci	927	823	755	660	574	425	375
Forkuševci	524	494	527	525	515	468	361
Gašinci	1 097	1 069	934	893	849	691	552
Gorjani	1 965	1 616	1 361	1 267	1 168	1 008	784
Hrkanovci Đakovački	616	413	325	288	191	136	91
Ivanovci Đakovački	706	725	767	845	825	580	502
Josipovac Punitovački	888	912	927	858	806	787	704
Jurjevac Punitovački	409	345	364	316	307	317	264
Kešinci	1 372	1 208	1 022	977	895	834	648
Kondrić	399	391	406	364	274	230	183
Koritna	1 301	1 269	1 135	1 045	969	910	766
Krndija	365	291	169	112	96	64	40
Kučanci	338	302	253	214	177	148	104
Kuševac	266	739	913	925	953	1 028	900

Selci Đakovački	1 703	1 930	2 022	2 064	1 985	1 796	1 432
Semeljci	1 869	1 731	1 533	1 509	1 558	1 285	1 026
Slatinik Drenjski	477	446	394	312	288	289	229
Slobodna Vlast	481	385	261	225	201	189	123
Strizivojna	2 267	2 810	2 651	2 727	2 758	2 525	2 024
Svetoblažje	293	255	207	139	96	70	66
Široko Polje	920	971	988	987	1099	1 012	799
Tomašanci	1 013	887	736	649	664	583	457
Trnava	1 092	894	780	725	703	630	528
Viškovci	1 673	1 463	1 272	1 261	1 206	1 144	924
Vrbica	860	930	763	763	797	730	618
Vučevci	593	537	458	368	339	294	222
UKUPNO	52 863	53 923	52 289	52 880	52 260	47 549	39 584

Narodna nošnja

Zahvaljujući zapisima biskupa Bakića iz 1719. godine (Romić, 1975) saznajemo da su tada stanovnici Đakovštine sami izrađivali *lijepu* odjeću. Žene su vunu i lan prele na vretenu i tkale na stanu. Same su plele i šivale svu odjeću, no bilo je i nekoliko muškaraca koji su vješto izrađivali mušku odjeću. Žene su nosile bijele košulje, pregače i marame ogrtače, zlatom izvezene, a muškarci gaće, košulje i prsluke. Prsluci su također zlatom vezeni, kao i vunene tkanice koje su i muškarci i žene nosili oko pasa. Takav oblik odijevanja, kao osnova, dugo se zadržao na ovom prostoru.

Sredinom 19. stoljeća dolazi do određenih promjena u odijevanju – muškarci postepeno napuštaju narodnu nošnju, u ženskoj su sve zastupljenije kupovne tkanine, a s vremenom prevladava i utjecaj građanske mode (Radauš Ribarić, 1975). Odjeća prije sredine 20. stoljeća nije imala samo uporabnu funkciju, ona je bila pokazatelj društvenog statusa, životnih razdoblja (djetinjstvo, djevojaštvo, zaruke, udaja, majčinstvo, starost, udovištvo...), doba godine, blagdana, svetkovina i svečanosti, razlikovalo se radno, svagdanje i svečano ruho, te ono s posebnim namjenama. Ruho i pravila odijevanja podliježu nizu nepisanih pravila koja su se prenosila s generacije na generaciju i strogo ih se pridržava(lo).

Osnovu *starovirskog* ženskog odijevanja čini cjelovita rubina (košulja) bijela ili ukrašena crvenim, modrim ili crnim vezom, vunena tkanica, suknena pregača ukrašena vunenom ili srmanom utkanicom s resama na tri strane, oko vrata bijela ili kupovna šarena pamučna marama tzv. zetinarka ili marama od vunenog kašmira, a glavu su pokrivale bijelom maramom. Muško odijelo čine rubina (košulja), gaće (hlače) i frosluk (prsluk). Prema Jelki Radauš Ribarić (1975) to je nošnja koja se pojavljuje gotovo na cijelom području Slavonije do kraja 19. stoljeća.

Već u drugoj polovici 18. stoljeća ruho mladih se u svečanim prilikama postepeno mijenja pod utjecajem mode. U pojedinim dijelovima Slavonije rubina se dijeli na dva dijela, platno je sve češće pamučno ili svileno domaće tkanje, a ukrasi se počinju vesti zlatom i svilom. Prateći promjene u osnovnom ruhu - rubini, mijenja se i materijal dodatcima kao što su marame, pregače i pojasevi kako bi se postigla stilska usklađenost (Radauš Ribarić, 1975).

Na području Đakovštine razlikujemo dva tipa nošnje: paorski¹ tzv. đakovački tip, i graničarski² tzv. vinkovački tip.

1 Podjela na paorski i graničarski dio Đakovštine nastaje u 18. stoljeću, za vrijeme Vojne krajine, a termini su se zadržali do danas.
2 Graničari se često nazivaju i prikrajci, a sela koja nose taj tip nošnje su Mrzović, Vrbica, Đurđanci, Budrovci, Piškorevci, Strizivojna, Novi Perkovi, Dragotin, Lapovci i Trnava.

U paorskom dijelu Đakovštine oplećak i krila su spojeni i čine jednodijelnu košulju - rubinu. Nisu krojeni nego sastavljeni od pola platna i nabrani. Rukavi su dugi i široki, a stežu se u zapešću. Do sredine 19. stoljeća rubine su tkane od lana ili konoplje, a u drugoj polovici stoljeća se sve češće koristi kupovna pamučna pređa koja se tkala u domaćoj radinosti. Ovisno o vrsti tkanja i platna, rubina može biti *prostija* ili *svečanija*, a njezin naziv često proizlazi iz vrste platna od kojeg je izrađena. U nastavku kataloga donosi se pregled pojedinih načina ukrašavanja rubina te ostalih dijelova tradicijskog ruha.

❖ *Momak i djevojka u nošnji đakovačkog tipa.*
Izvor: fototeka Muzeja Đakovštine Đakovo.

Graničarska sela Đakovštine tijekom 19. stoljeća jednodijelnu rubinu razdvajaju na dva zasebna dijela: gornji - *oplećak* i donji - *rubina*. To potvrđuju i zapisi Josipa Lovretića s kraja 19. stoljeća (Lovretić, 1990). Kako bi se postigao željeni oblik i izgled nošnje, potrebno je odjenuti nekoliko nafaltanih *krilaca*, *krila* i *potkrilnica* (podsuknji) ispod rubine, a vrsta rubine diktira koja *krila* je potrebno odjenuti. Žene su izrazito cijenile trud i vrijeme uloženo u izradu nošnje. Kako bi ju zaštitile od nečistoća, *vredniji* dijelovi ruha nisu dodirivali kožu. Zato su odijevale *krilca* ispod krila i manji oplećak ispod *rukava*. Razlikuje se oplećak širokih rukava (*veliki oplećak* ili *rukavi*) i oplećak (*mali oplećak*, *švapski oplećak*, *oplećko* ili *rukavci*). *Rukavi* su široki i dugački pa se podižu i vežu ispod lakta, a *oplećak* ima uske, ravne i otvorene rukave.

Potrebno je istaknuti da podjela na paorski i graničarski dio Đakovštine nije rezultirala samo drugačijim tipom narodne nošnje, već i različitom terminologijom kada je narodna nošnja u pitanju.

❖ *Primjeri ženske narodne nošnje Novih Perkovaca, vinkovački tip.*
Izvor: Robert Adrić.

Vezenje

U Đakovštini možemo slobodno reći da je ženska rubina glavni nositelj ukrasa narodne nošnje, a prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopediji, u hrvatskoj tradicijskoj kulturi vez je najčešći način ukrašavanja odjeće. Iglom i koncem, primjenjujući različite bodove vezilje su pokazivale svoju kreativnost, ali i vještine, spretnost i umijeće. Vezlo se na otarcima, jastučnicama, pregačama, maramama, šamijama, rubinama... Draga Kovačević-Dugački (1931) je za ručni rad, izrazito pristrano, napisala da se njime ne bavi samo za zaradu ili stvaranje lijepih predmeta, već da je on nesvjesna potreba osobama kojima on pruža veliko zadovoljstvo te da je toliko ugodan, umirujući da pomaže lakše podnositi sve životne teškoće.

Djevojčice već s 8 godina uče vesti uz majke ili bake. Osim namještaja, mladenka je odlaskom u novu kuću sa sobom trebala ponijeti i tekstilne predmete za miraz – ruho, posteljinu, stolnjake i dr., sve što je rezultat njenog ručnog rada. Vezenje je bilo uobičajena zanimacija i dio svakodnevice žena, a kao javnosti najvidljiviji aspekt veza svakako je bila rubina (uz maramu, šamiju i pregaču, naravno).

Razlikuju se tkanje i vez na rubinama koje su namijenjene djevojčicama, djevojkama, mladim i starijim snašama. Isto tako razlikuju se svagdanje, posvetačke i svečane rubine. Na vezenkama starijeg tipa vezovi su bili znatno užji, crvene, plave i crne boje, a vrste veza koje su koristili su križići, napuštana pružanka, pisanac... Rubine koje su se nosile svakim danom, nakon obavljenih poslova su ukrašavane vezom, raspljetom ili pripletom. Također, raspljetom su ukrašavane i maramu od domaćeg pamučnog platna kojima su radnim danom pokrivala glave. Vezanke su 60-ih godina 20. stoljeća bile rubine za radne dane koje su se za mlađe vezle crvenom i plavom, a za starije plavom i crnom pređicom. Malo svečanije rubine vezle su se svilencom, vunicom i svilom, a najsvečanije zlatom. Rubine se moglo još dodatno ukrasiti pulijama, šljokicama, đendarom i dr. Ukrasi koji su se na rubinama đakovačkog tipa vezli bili su položeni vertikalno ili horizontalno, a ovisno o položaju i duljini dodjeljivao se odgovarajući naziv rubini: *ozdol* (povrh poruba), *do pol pola* (uzdužno do pola duljine krila) i *u rozu* (cijelom dužinom krila). Za vezenje korištena je pređica, merkut (svilenac), svilenac u boji ili bijeli, vunica, đendar (staklena zrnca u boji), pulije (metalne pločice zlatne boje), šljokice, baterije (brušena staklena zrna crvene, plave i žute boje), svila, žuto i bijelo zlato (metalna žica zlatne i srebrne boje) (Cepelić, 1900; Šestan, 1987; Lechner, 2000). Zbog brojnosti oblika, vrsta i suvrstica, izdvojeni su samo vezovi na rubinama kako bi se dočaralo bogatstvo i raznolikost nošnje Đakovštine. Dakako, ukrasi su se vezli i na maramama, pregačama i šamijama, ne samo na rubinama. Iako je ženskoj nošnji više pažnje posvećeno pri ukrašavanju, nisu žene zaboravile ni na muškarce jer „žena se mužu pozna po košulji, a muž ženi po obrazu“ (Sremec, 2007:97). Iako naizgled skromnija muška nošnja, i u njenu izradu i ukrašavanje ulagalo se puno truda. Muške košulje ukrašavane su

bijelim svilencem podlakca ili spljetom. Gaće su bile dugačke i široke, a nabirale su se stezanjem *svitnjaka* (konopca u struku). Svečanije gaće ukrašavale su se raspljetom i isikavcem (isicavcem) pri dnu nogavice, iznad poruba, a kasnije i svilom ili zlatom. Na rubinu ide crni frosluk (prsluk) koji je za svečane prigode sašiven od someta ili pliša te ukrašen zlatovezom. Neki su muškarci oko vrata stavljali pošu (ogrlica koja nalikuje mašni) vezenu zlatom.

Pri izradi nošnje, žene su razlikovale mnoštvo vrsta i tehnika veza koje je mrežno izdanje Hrvatske enciklopedije grupiralo u 3 osnovne vrste: vez brojem, vez po pismu i bijeli vez. Uz to posebno razlikuje zlatovez i vez apliciranjem.

Vez brojem se izvodi, kako naziv kaže, brojanjem niti tkanine, a bodovi mogu biti *križići*, *pružanka*, *pisanac*, *plosni vez brojem*...

Vezom po pismu se podloga popunjava prema nacrtanoj ili zamišljenoj mustri. Bodovi kod veza po pismu su npr. *zrnčani*, *ovijanac*, *lančanac*, *obamet* i *plosni vez*.

Zlatovez je vrsta plosnog veza po pismu gdje se ukrasi izvode zlatnom ili srebrnom žicom. Razlikuje se zlatom naskroz, zlatom po papiru i ubjerano zlatom.

Tehnikom **aplikacije** prišivaju se raznobojni komadići sukna ili kože, vunena vrpca ili gajtan, perlice ili šljokice (đendari i *pulije*) i dr. tvoreći tako ukrase.

Bijeli vez prepoznatljiv je po stvaranju šupljikavih motiva u platnu, a naziv je dobio jer se izvodi bijelim koncem na bijeloj podlozi. Razlikujemo *raspljet* (*rasplet*), *priplet* (*spljet*), *isicavac* (*isikavac*) i *bušeni vez* ili *šlinganje*.

Vez brojem

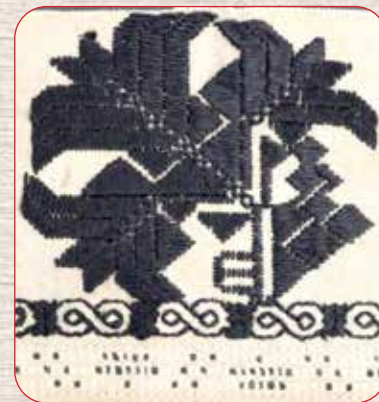
Vez brojem se izvodi brojanjem niti (žica) tkanine. Najpoznatije vrste su *vez križićima*, *pružanka* i *napuštana pružanka*. Kao što je već navedeno, ovim vezovima ukrašavao se stariji tip rubina. Za mlađe se koristila pređica crvene i plave boje, a za starije žene modra i crna. Vez brojem je korišten i za ukrašavanje drugih uporabnih komada tekstila kao što su zidnjaci, jastučnice, stolnjaci i sl.

- ❖ *Uzorak veziva crnom svilom podlakca (s jednom žicom) sa S kroz sredinu u rozu, Strizivojna. Muzej Đakovštine Đakovo (MD-EZ-127).*

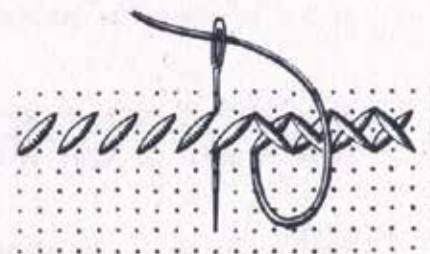
U vezove po žici ubraja se i vez *podlakca*, a vezlo se predicom, svilencem i svilom. Primjer veza podlakca su ovi uzorci iz Muzeja Đakovštine:

- ❖ *Vez crnom svilom na jednu žicu (podlakca vez) s prutkom od grančice i žablje oči te raspljetom od 3 konca, Strizivojna. Muzej Đakovštine Đakovo (MĐ-EZ-128).*

Križići

Za vez križićima ili *krstacima* prati se predložak i broje se žice. Postoje određena platna poput Aide, koja već imaju jasno naznačena mjesta za bod što olakšava brojanje. Zbog urednosti konačnog proizvoda, važno je paziti da svi križići imaju isti smjer. Preporuča se stoga prvo napraviti red ili niz polukrižića u jednom smjeru, npr. s lijeva na desno, a zatim se vratiti praveći polukrižiće s desna na lijevo kao što je prikazano na ilustraciji. Takvim vezom se postiže ujednačenost konačnog proizvoda, i uredna stražnja strana platna. U Muzeju Đakovštine čuva se nekoliko primjeraka izrađenim ovim vezom.

- ❖ *Vez križićima. Izvor: Adela Pleše, Hrvatski narodni vez, 1954.*

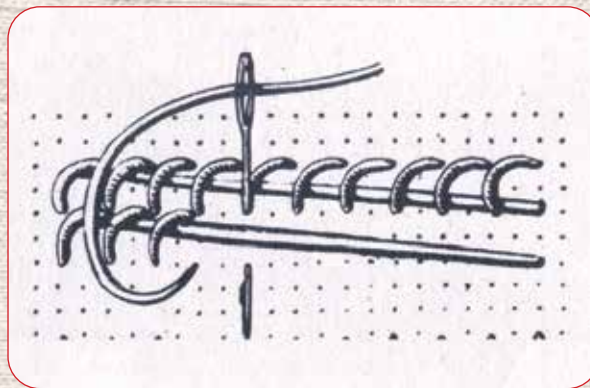

- ❖ *Detalj zidnjaka, Đakovo, 20. st., Muzej Đakovštine Đakovo.*

Napuštana pružanka

Za razliku od veza križićima, za napuštanu pružanku, *napuštana* ili *zabodački vez*, prvo se napravi dugi kosi bod (dužina ovisi o motivu koji se veze) preko kojeg se zatim vezu polukrižići koji se ne zatežu do kraja. Kako bi se dobio ujednačen izgled napuštanih, rahlih bodova, žene su znale koristiti žbicu od metle ili neki drugi tanki štapić preko kojeg su izvodili bodove.

Cepelić (1900) piše da je napuštani vez, tzv. *zabodački* u Đakovštini najobičniji, ali je dosta težak za raditi pa ga sve manje žena koristi. Njime se ukrašavaju ženske rubine, a neki od češćih motiva su *mali tulipani*, *veliki tulipani*, *vijojlice*, *frčci*, *legutci*, *velike grane*, *pužići* i *ružice*.

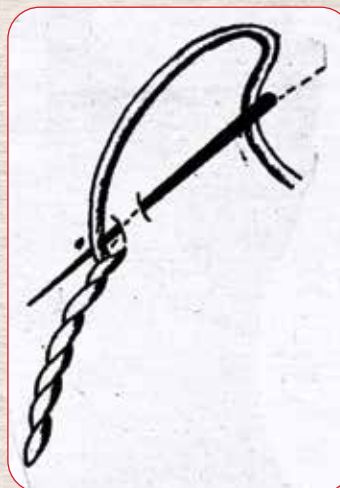
❖ Vez napuštana pružanka. Izvor: Adela Pleše, Hrvatski narodni vez, 1954.

❖ Vezanka - šareni karanfili, Gorjani (MĐ-EZ-762).

Vez po pismu

U vez po pismu se ubrajaju oni vezovi kojima se podloga popunjava prema nacrtanoj mustri. Prema načinu izvođenja, razlikuju se *zrnčani*, *ovijanac*, *lančanac*, *obamet*, *plosni (podpisani) vez*. Kako se ovijanac veze prikazano je na ilustraciji:

❖ *Ovijanac.
Vez, 1976.*

❖ *Zidnjak, Đakovo.
Muzej Đakovštine Đakovo.*

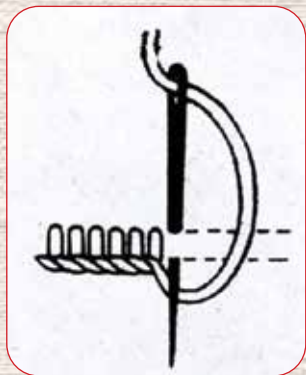
Ovijanac se koristio i na ovom zidnjaku za izradu ptice.

Primjer lančanca su ovi ukrašeni rukavi rubine čiji su vezovi izrađeni pulijama.

❖ *Rukavi rubine ukrašeni
lančancem. Rubina
je privatno vlasništvo
Blaženke Lulić iz
Kuševca.*

Obametom se često oplicu rubovi platna ili mustre. Način na koji se izvodi prikazan je ilustracijom: Izgled gotovog obameta vidljiv je na ovoj ukrasnoj traci za police, tzv. *štrimfi* iz fundusa Muzeja Đakovštine.

❖ *Obamet.
Vez, 1976.*

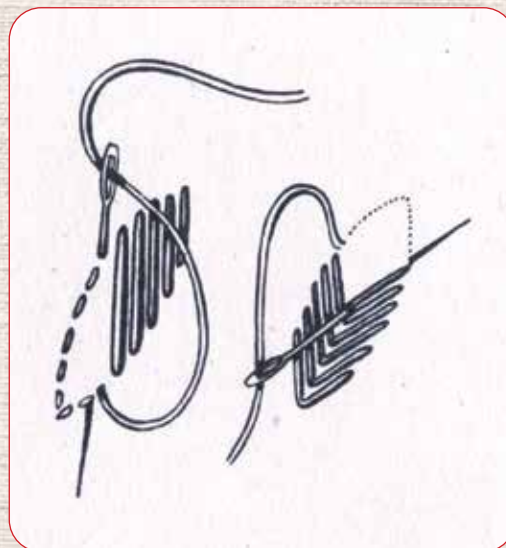
❖ *Obamet na ukrasnoj traci za policu. Muzej Đakovštine Đakovo.*

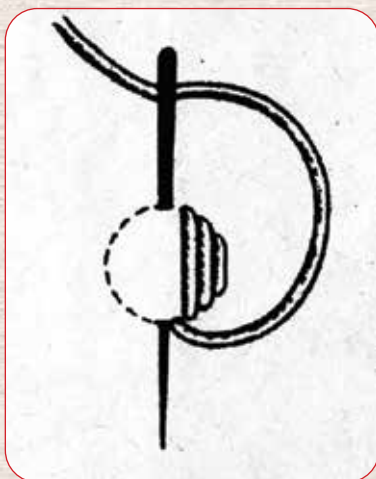
Plosni vez

U Đakovštini se susreće i pojam *podpisano*, odnosno *podpisani vez*, što je zapravo plosni vez. Prvo se na platno nacrtaju željeni uzorci – mustre, a potom se popunjava zadana površina. Kako se izvodi vidljivo je na ilustracijama:

Za vezenje se može koristiti pređica, svilenac ili svila, bijelo ili u boji. Njime su se ukrašavale ženske rubine i muške košulje, a najčešći motivi u Đakovštini bili su grozdovi, ruže i katori (mrežasto ispunjeni motivi).

❖ *Plosni vez po pismu, Izvor: Adela Pleše, Hrvatski narodni vez, 1954.*

❖ *Plosni vez. Časopis Vez, 1976.*

❖ *Primjer plosnog veza. Pregača je privatno vlasništvo Eve Jurišić iz Mrzovića.*

❖ *Plosni vez svilom, katori zlatom i pulije. Marama je privatno vlasništvo Marije Bošnjaković iz Mrzovića.*

Katori

Naziv dolazi od njemačke riječi Gitter, a znači mreža, rešetka. „Pod katorom razumijeva se svako, iako raznovrsno, ispunjavanje površine pojedinih ornamentalnih likova kada je ono izvedeno u obliku rešetke, mreže, šahovskog polja ili tome slično u bijelom ručnom radu ili zlatovezu. Katore čine različito položene četvorinice, trokuti, pruge: ravne ili krivudave, križići: obični ili rastegnuti, kružići i zvijezdice” (Lechner, 1969:21). Dakle, katori su vrsta veza koja se koristi za mrežasto popunjavanje plohe, najčešće listova, cvjetova ili nekih stiliziranih biljnih motiva. Katore nalazimo na svečanim suvrsticama nošnje, rubinama, maramama, šamijama i pregačama.

- ❖ *Primjer katora na čošku svilom i pojasu zlatom, Novi Perkovci, 20. st. Privatno vlasništvo Roberta Adrića iz Novih Perkovaca.*

Zlatovez

Vez po kojem je Đakovština prepoznatljiva jeste upravo zlatovez. Sredinom 19. stoljeća se u Slavoniji počinje vesti zlatnom žicom³ koju su kupovali od trgovačkih putnika – pokućaraca iz Bosne. Taj podatak potvrđuje i Cepelić kada piše da je tkanje koje se zove *svileni merim*⁴ ili *tančica* „najelegantnije tkalo, najfinija crême-svila našega naroda. U Đakovštini ga nose gizdave i imućnije djevojke kao rukave na košuljama, po kojima najradije vezu zlatnim žicom, dakako jeftinijom bosanskom“ (Cepelić, 1900:105).

Do sredine 20. stoljeća djevojke i žene su same sebi vezle zlatom, a kasnije se javlja sve više žena koje su vezle po narudžbi. Zlatovez se radio na đerđu, a kako bi ga dodatno obogatili dodavali su pulije, zrnca, đendare, bisere, ječam, ogledalca, baterije, katore...

U zlatovezu razlikujemo vez zlatom naskroz i zlatom po papiru, a umijeće izrade zlatoveza je 2011. godine proglašeno zaštićenim nematerijalnim kulturnim dobrom Republike Hrvatske (Z-5404).

❖ *Niti žutog i bijelog zlata u svrcima, Gorjani, početak 20. st. (MĐ-EZ-2217).*

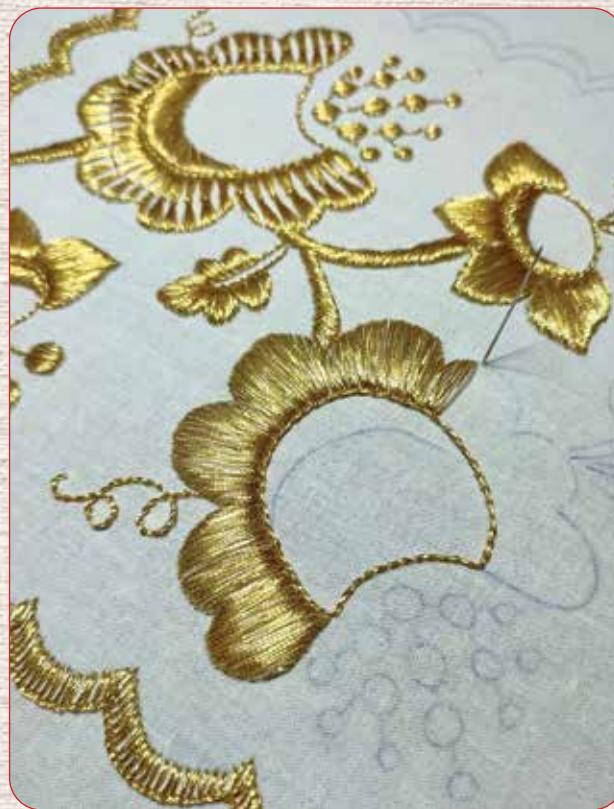
-
- 3 Prema Lechner (2000) prije veza zlatnom žicom, koristila se srma no naglašava da se sa srmom nikad nije vezlo, samo tkalo suknene pregače.
- 4 Merim je naziv za najtanji pamuk koji se mogao dobiti u Cepelićevo doba, a svileni merim je tkanje kojem je osnova upravo taj merim, dok je putka svila.

Zlatom naskroz

Vez zlatom naskroz se smatra starijom tehnikom veza i ubraja se u plosne vezove po pismu. Na platno se precrta mustra koja se potom obostrano, cijelom dužinom popunjava.

- ❖ Šamija rađena zlatom naskroz po crnoj atlas svili perima i katorima (katori legutački i na kartice), Satnica Đakovačka, 19. st. Muzej Đakovštine Đakovo (MĐ-EZ-180).

- ❖ Zlatovez na skroz. Vezem u 4 niti, konac je Madeira gold 6 (Antun Leinveber, 2024). Fotografija i opis preuzeti s Facebook stranice Zlatovez Leinveber.

Zlatom po papiru

Vez zlatom po papiru označava zlatovez koji se izvodi preko podloge. Od kartona se izrezuju motivi koji se slažu na platno, a nakon apliciranja kartona na platno, karton se prekriva zlatnim nitima. Razlika u odnosu na vez zlatom naskroz nije samo u papiru odnosno kartonu, nego i u tome što se ovom tehnikom zlatom veže samo prednji dio platna tj. kartona. Zlatna nit se ne utiče kroz glavicu igle nego se pruža preko kartona, a bijelim ili crnim koncem (ovisno o boji podloge) se učvrsti uz rub kartona. Prostor između ruba motiva koji ostane neispunjen, ispunjava se najčešće katorima i / ili pulijama.

- ❖ *Vezeno zlatom u 3 niti preko papira. Madeira gold 6 (Antun Leinveber 2023). Fotografija i opis preuzeti s Facebook stranice Zlatovez „Leinveber“.*

- ❖ *Rubina zlatom preko papira, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2481).*

Vez apliciranjem

U Đakovštini se javljaju i vezovi nastali apliciranjem đendara (staklenih zrna) i pulija (metalnih pločica). Umjesto izrađivanja uzorka koncem ili metalnom niti kako je opisano drugim vrstama veza, u ovom slučaju ukras nastaje apliciranjem i prišivanjem različitih vrsta perlica. Đendari se nanižu na konac koji se potom prišiva, a pulije se svaka pojedinačno prišiva, uz dodavanje jedne perlicu u sredini. Nošnje ukrašene ovim vrstama veza ubrajaju se u svečane.

❖ *Niz đendara na rubini gdje se konac izvukao.*

Đendar

- ❖ *Marama đendarom i pulijama, Semeljci, 1. pol. 20. st. (MĐ-EZ-2408).*

- ❖ *Rubina đendarom, Slobodna Vlast, 20. st. (MĐ-EZ-2382).*

Pulije

-
- ❖ *Rubina pulijanka, Satnica, 20. st.
Muzej Đakovštine Đakovo.*
-

-
- ❖ *Rubina ubjerana svilom i zlatom s
pulijama, Kešinci, 20. st.
(MĐ-EZ-2552).*
-

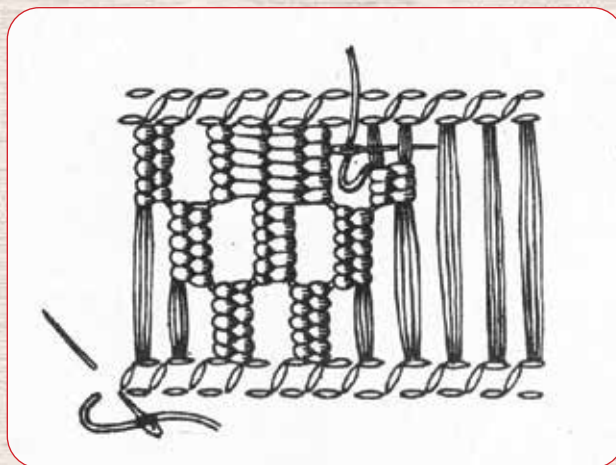
Bijeli vez

Bijeli vez je *šupljikavi* vez koji nastaje kada se bijelim koncem veže po bijelom platnu. Najpoznatije vrste bijelog veza su raspljet (rasplet), spljet (priplet) i šlinganje.

Raspljet ili rasplet

Raspljet je bijeli ručni rad čipkastog izgleda, a dobiva se izvlačenjem žica i oplitanjem.

Lucija Karalić je 1974. godine zabilježila da u Gorjanima nije bilo rubine koja nije bila ukrašena raspljetom. Bez obzira na spol i starost, svaka rubina je imala ovaj ukras, a na gaćama je često bio i jedini ukras. Od domaćeg tkala skroje se krila i oplećak. Krila se kroje u pet ili šest pola, a svaka pola se porubi po žici. „Od poruba se odbroji nekoliko žica koje se onda izvuku za raspljet. Tako se isto radi i na polama za gaće. Žice koje ostanu opletu se običnom iglom i bijelim koncem, tzv. vulom ili svilencem, da se niti koje su ostale pojačaju kako bi bile trajnije i da se oplitanjem tih niti stvori uzorak raspljeta koji služi kao ukras” (Karalić, 1974:5). Iako su svi imali raspljet kao ukras, ipak se razlikovao ovisno o namjeni nošnje, spolu i starosti nositelja. Krupni raspljet je od jednog do tri konca, a sitni je od četiri i više konaca. Na tankim i svećanim gaćama su raspljeti znali biti široki, sitni po 15 konaca, a kasnije su za najsvećanije gaće raspljet znali raditi i zlatnom žicom.

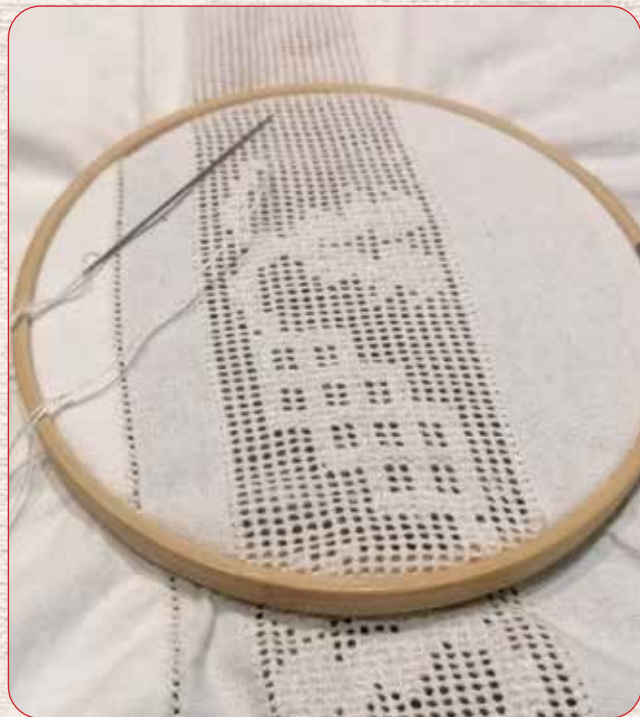

❖ *Vez rasplet. Izvor: Adela Pleše, Hrvatski narodni vez, 1954.*

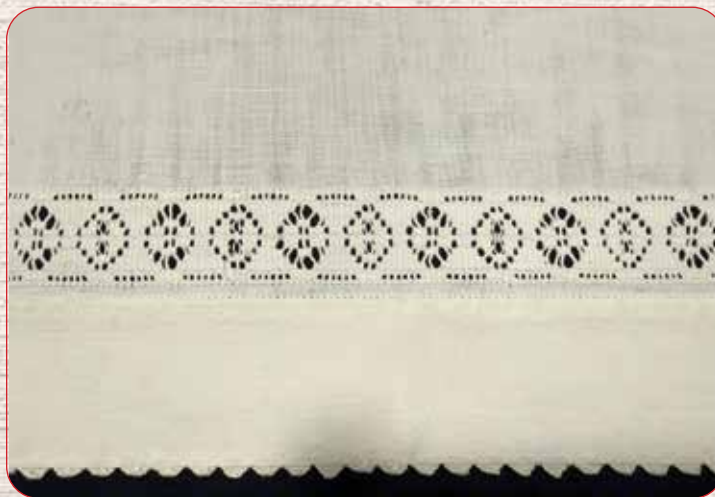
Raspljet se radi izvlačenjem žica i oplitanjem. „Prva žica koje se izvuče uzme se na iglu i prereže te se polako izvuče jedna nit tj. žica. Na iglu se odbroje ostale žice koje treba izvući te se prerežu. To se učini na početku i na kraju pole i žice se brzo izvuku. Tada se žice „proklase”, a to znači bijelim

koncem i iglom se dijele četiri po četiri žice da se dobiju „jedinki“. Ti „jedinki“ se onda opletu koncem, tako se dobije uzorak tj. raspljet” (Karalić, 1974:5).

Posebna vrsta raspljeta je tzv. isikavac ili isicavac koji se dobije kada se žice prerežu i izvlače i uzduž i poprijeko.

❖ *Izrada isicavca, Novi Perkovci.
Izvor: Robert Adrić.*

❖ *Raspljet. Privatno vlasništvo Roberta Adrića iz
Novih Perkovaca.*

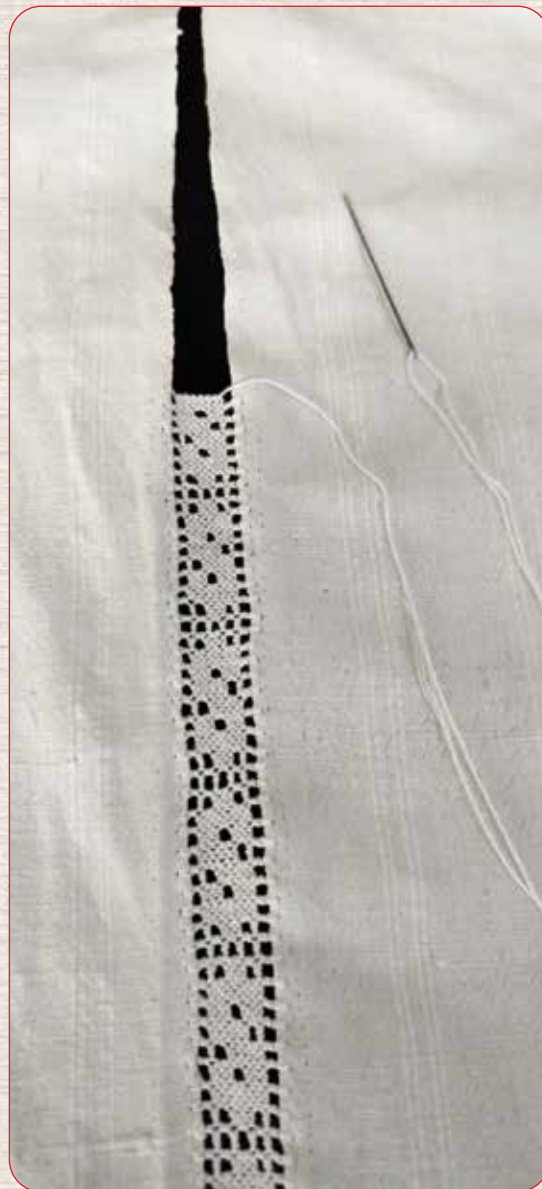
❖ *Rubina, ozdol isikavac, Koritna, 20. st.
(MĐ-EZ-748).*

Spljet ili priplet

Spljetom ili pripletom se spajaju dvije pole platna. Pretpostavka je da je nekada imao samo praktičnu funkciju spajanja platna, a s vremenom prelazi i u ukrasnu. Primjerice na svečanim stolnjacima, ponjavama za krevet, prsa muških rubina ili krila ženskih namjerno su se rezala pa spajala. Tako da danas spljetova ima raznih širina.

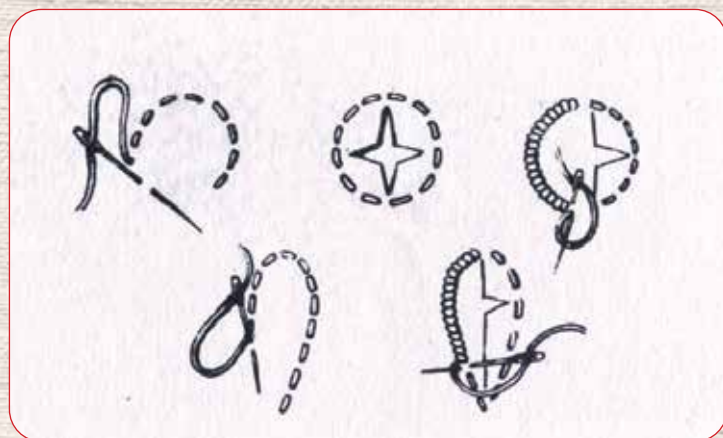

❖ *Spljetanje, Novi Perkovci. Izvor: Robert Adrić.*

Šlinga

Šlinganje je vrsta bijelog bušenog ili rezanog veza, a naziv dolazi od njem. Schlingen = plesti. Kao i kod plosnog veza po pismu prvo se na platno precrtaju mustre koje će se izrađivati. Postoji nekoliko načina prenošenja mustri na platno (domaće tkanje ili šifon), a najstarije je aluminijskom žlicom. Preko urađene mustre koja se želi kopirati stavi se komad platna na koji se prenosi. Žlica se protrljala po kosi (što masnija to bolje) pa po platnu. Zbog reljefnosti šlinge mustra se precrtava na novo platno. Drugi način je *fodrukovanje* gdje se posebnim strojem s iglicom prelazi preko mustre na papiru, a zatim posipa prah koji ispunjava rupice i ostavi mustru za izradu. Postoje i drveni kalupi na kojima su metalom izrađene željene mustre za trukovanje. Najmoderniji od navedenih načina je precrtavanje preko indigo papira. Šlinganje započinje iglom i koncem koji se provuče po nacrtanoj kružnici. Između provučenog konca platno se izreže, a potom se opliče rub. Kvaliteta boda ovisi dakako o vještini ruke, ali i gustoći boda. Pojavom šivaćih *mašina* počinje se i strojno šlingati. U graničarskim selima Đakovštine se *mašinsko* šlinganje zove štikanje, a šlinganje kada je rukom rađeno. Izdvojene su dvije fotografije: prva je ilustracija šlinganja, a druga prikazuje štikanje.

❖ Šlinganje. Izvor: Adela Pleše, Hrvatski narodni vez, 1954.

❖ Štikanje, Novi Perkovci. Izvor: Robert Adrić.

Vezovima kroz Đakovštinu

Ova izložba postavlja se u sklopu 60. Đakovačkih vezova. Manifestacija je to koja je naziv dobila upravo po prepoznatljivom vezu Đakovštine – zlatovezu. Iako je zlatovez nadaleko poznat i cijenjen, ovom izložbom se željelo istaknuti i sve ostale vrste veza koje se mogu pronaći na ovom području. Izložba prikazuje samo mali dio različitih vrsta veza, motiva, materijala, dijelova nošnje i posoblja koja se mogu pronaći u Đakovštini. Zastupljena su 22 sela i grad Đakovo kroz 74 predmeta.

Žene (i muškarci) su stoljećima stvarali prepoznatljivu tradiciju Đakovštine. Puno sati je utkano i izvezeno u ruhu koje se i dalje s ponosom nosi. Iako vez i vezenje više nije toliko rasprostranjen dio svakodnevice, njegova ljepota i značaj se ne umanjuje jer kako je Cepelić izrazito subjektivno napisao: „Dok je tako, dok nam je narod, to jest naš ženski svijet, u svoje vezivo do glave zaljubljen, dok s vezivom svu svoju dokolicu izpunjava, dok u njemu svoju najveću radost i zabavu nalazi, dotle se ne bojmo, da će nam vezivo propasti“ (Cepelić, 1900:111). Još uvijek postoje pojedinci i udruge koji aktivno rade na promicanju i očuvanju različitih vrsta veza, stoga na ovu izložbu ne treba gledati kao na trenutak zamrznut u vremenu, nego poticaj za daljnje stvaranje.

Literatura:

- Boras, J. (2018). *Vodič kroz stalni postav arheologije*. Đakovo: Muzej Đakovštine Đakovo.
- Boras, J. (2025). CARTOGRAPHIA DIACOVENSIS – Đakovština na ranonovovjekovnim zemljovidima. *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 17, 7-55.
- Cepelić, M. (1900). Narodno tkivo i vezivo. U *Spomen-cvijeće iz Hrvatskih i Slovenskih Dubrava* (str. 99-115). Zagreb: Matica Hrvatska.
- Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, pristupljeno 11. 2. 2026.
- Karalić, L. (1974). Raspljet. U K. Pavić (Ur.) *Vezovi Đakovštine* (str. 5). Đakovo: Kulturno-prosvjetna zajednica.
- Kovačević-Dugački, D. (1931). *Vezilja – mjesečnik za ručni rad*, 2 (11).
- Lechner, Z. (1969). Katori na vezovima na narodnoj nošnji Đakovštine. *Đakovački vezovi – prigodna revija* <69, 21-22.
- Lechner, Z. (2000). *Tradicijska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*. Zagreb: Hrvatsko društvo folklorista.
- Lovretić, J. (1990). *Otok*. Vinkovci: Dukat [pretisak]
- Marković, M. (1976). Đakovo i Đakovština – Prilog poznavanju naselja i naseljavanja. U *Zbornik Đakovštine I*, Zagreb: JAZU, 147–350.
- Pleše, A. (1954). *Hrvatski narodni vez*. Zagreb: Seljačka sloga.
- Radauš Ribarić, J. (1975). *Narodne nošnje Hrvatske*, Zagreb: Spektar: Znanje.
- Romić S. (1975). O načinu života u Đakovštini prije 250 godina. *Đakovački vezovi – prigodna revija* 1975., 29.
- Sremec, N. (2007). Šlinga. U A. Sekulić (Ur.) *Šokadija i Šokci* (str. 97-101). Vinkovci: Privlačica.
- Šestan, I. (1987). *Narodna nošnja Vinkovačkog kraja: Otok*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
- Uzelac, B. (2011). *Vodič kroz stalni postav Muzeja Đakovštine Đakovo – Etnološki odjel*. Đakovo: Muzej Đakovštine Đakovo.
- vez, narodni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2026. Pristupljeno 28. 4. 2026. <<https://enciklopedija.hr/clanak/vez-narodni>>.
- Vez. (1976). *Svijet*, 48.
- Zlatovez „Leinveber“, Facebook, <https://www.facebook.com/zlatovezleinveber>, pristupljeno 25. 4. 2026.

Popis izloženih predmeta:

1. Ćošak bijelom svilom, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2517)
2. Ćošak za maramu ili šamija zlatom naskroz, Viškovci, druga polovica 19. st. (MĐ-EZ-102)
3. Dukati, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2486)
4. Gaće s raspljetom, Mrzović, 20. st., privatno vlasništvo Marije Bošnjaković
5. Jastučnica, Trnava, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
6. Jastučnica, Trnava, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
7. Marama đendarom i pulijama, Semeljci, 1. pol. 20. st. (MĐ-EZ-2408)
8. Marama vezena svilom, katori zlatom, Mrzović, 20. st., privatno vlasništvo Marije Bošnjaković
9. Marama zlatom naskroz, Gašinci, oko 1868. g. (MĐ-EZ-689)
10. Marama zlatom po papiru, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2483)
11. Marama žutom svilom, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2498)
12. Marama, Satnica Đakovačka, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
13. Muška rubina spljetana, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2500)
14. Muška rubina spljetana, Mrzović, 20. st., privatno vlasništvo Marije Bošnjaković
15. Niti žutog i bijelog zlata u svrcima, Gorjani, početak 20. st. (MĐ-EZ-2217)
16. Oplećak bijelom svilom, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2497)
17. Oplećak zlatom i svilom po papiru, Trnava, sredina 19. st. (MĐ-EZ-1216-2)
18. Otarak vezen svilom, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
19. Otarak vezen svilom, Trnava, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
20. Pojas rađen na mašinu vunicom, Levanjska Varoš, početak 20. st. (MĐ-EZ-138)
21. Pojas, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2488)
22. Pregač bijelom svilom, Gorjani, 20. st. (MĐ- EZ-1232-4)
23. Pregač žutom svilom, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2499)
24. Pregača vezena svilom, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
25. Pregač vezen svilom, Mrzović, 20. st., privatno vlasništvo Eve Jurišić

26. Pregača, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2482)
27. Roklja zlatom naskroz, Budrovci, 20. st. (MĐ-EZ-2513)
28. Rubina bilka, Forkuševci, 20. st. (MĐ-EZ-1090)
29. Rubina crnom svilom, Kuševac, 20. st., privatno vlasništvo Blaženke Lulić
30. Rubina đendarom, Slobodna Vlast, 20. st. (MĐ-EZ-2382)
31. Rubina đendaruša, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-2411)
32. Rubina popova aljina ili bosanska rubina, Široko Polje, kraj 19. st. (MĐ-EZ-35)
33. Rubina pulijanka, Satnica Đakovačka, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
34. Rubina raspljetana, raspljet isikavac, Selci Đakovački, 1908. g. (MĐ-EZ-731)
35. Rubina s 11 vezova vezenih pređicom, Selci Đakovački, 1910. g. (MĐ-EZ-737-1)
36. Rubina s 13 vezova rađenih pređicom, Tomašanci, 1916. g. (MĐ-EZ-812)
37. Rubina s četiri bijela veza, Koritna, 20. st. (MĐ-EZ-748)
38. Rubina s četiri spljeta, Gorjani, 1920. g. (MĐ-EZ-834)
39. Rubina s raspljetom vezena pamučnim koncem, Mrzović, 20. st.,
privatno vlasništvo Marije Bošnjaković
40. Rubina spljetana, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-1082)
41. Rubina šarenom svilom, Piškorevci, 20. st. (MĐ-EZ-2427)
42. Rubina tanka, Gorjani, 1912. g. (MĐ-EZ-868)
43. Rubina ubjerana svilom i zlatom s pulijama, Kešinci, 20. st. (MĐ-EZ-2552)
44. Rubina vezena vunom, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-2419)
45. Rubina zlatom naskroz i crnom svilom ozdol, Kuševac, 20. st.,
privatno vlasništvo Blaženke Lulić
46. Rubina zlatom naskroz i đendarima, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
47. Rubina zlatom po papiru, Punitovci/Vuka, 1935. g. (MĐ-EZ-2481)
48. Rubina žutom svilom, Novi Perkovci, 20. st. (MĐ-EZ-2519)
49. Rubina, bosanski vezovi, Selci Đakovački, 1920. g. (MĐ-EZ-733-1)
50. Rubina, Kuševac, 20. st., privatno vlasništvo Blaženke Lulić
51. Šalange zlatom po papiru, Selci Đakovački, 20. st. (MĐ-EZ-944)

52. Šamija izrađena žutim zlatom, Levanjska Varoš, 20. st. (MĐ-EZ-194)
53. Šamija rađena zlatom naskroz, Satnica Đakovačka, 19. st. (MĐ-EZ-180)
54. Šamija svilenom niti vezena, Strizivojna, 20. st. (MĐ-EZ-1141)
55. Šamija svilom, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-1084)
56. Šamija zlatom po papiru, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-1237)
57. Šamija zlatom po papiru, Satnica Đakovačka, 20. st. (MĐĐ)
58. Šlingana rubina, Piškorevci, 20. st. (MĐ-EZ-2425)
59. Ukrasna traka za policu, Đakovo, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
60. Uzorak šlinge rađen bijelim pamukom, Strizivojna, sredina 20. st. (MĐ-EZ-132)
61. Uzorak veza crnom svilom na jednu žicu (podlakca vez) s prutkom od grančice i žablje oči te raspletom od 3 konca, Strizivojna, 20. st. (MĐ-EZ-128)
62. Uzorak veza podlakca sa S kroz sredinu, Strizivojna, 20. st. (MĐ-EZ-129-1)
63. Uzorak veziva crnom svilom podlakca (s jednom žicom) sa S kroz sredinu u rozu, Strizivojna, 20. st. (MĐ-EZ-127)
64. Uzorak za otarak vezen potpisano svilom, Koritna, 20. st. (MĐ-EZ-337)
65. Vez za rubinu rađen vunicom na mašinu, Strizivojna, 20. st. (MĐ-EZ-144)
66. Vezenka 4 u rozu, Viškovci, početak 20. st. (MĐ-EZ-37b-1)
67. Vezenka 8 u rozu, do pol pola, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-761)
68. Vezenka mali tulifani - 4 u rozu, Forkuševci, 1925. g. (MĐ-EZ-1048)
69. Vezenka šareni karanfili, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-762)
70. Vezenka vunicom, Koritna, 20. st. (MĐ-EZ-887-1)
71. Vezenka za otkajivanje, grančice sastavca – ozdol, Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-1019)
72. Vezenka, 5 u rozu (lepuri, kornjače, češnjevi), Gorjani, 20. st. (MĐ-EZ-758)
73. Zidnjak, Đakovo, 20. st. (MĐ-EZ-bb)
74. Zidnjak, Đakovo, 20. st. (MĐ-EZ-2561)